

בעין חינוכית

בעין חינוכית מספר 130, י"ז במרחשוון תשע"ד

"אחד היה אברהם" – מבט על דמותו ופועלו של הרב אברהם צוקרמן זצ"ל

הרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני, מכללת אורות ישראל

רקע

זכיתי להיות תלמידו של הרב בכפר הרוא"ה ואף להיות אתו בקשר לאורך השנים. למען מי שלא הכיר, נציג חלק עיקרי מפועלו: הרב נולד במלחמת העולם הראשונה, ובצעירותו למד תורה בתנאים קשים מאוד (עזיבת הבית לשנתיים בגיל 14, שינה על ספסל עץ ב"עזרת הנשים" ועוד). הוא עלה ארצה, למד תורה, בתרצ"ז (1937) הצטרף לבני עקיבא, ובתרצ"ט (1939) שימש רכז אזור של בני עקיבא בחיפה. הרב היה שותף לרב נריה בהקמת ישיבת כפר הרואה (ת"ש/1940). יחדיו הם הנהיגו את הישיבה במשך חמישים וחמש שנה, עד פטירתו של מו"ר הרב נריה זצ"ל בכסלו תשנ"ה. מאז המשיך הרב צוקרמן בעצמו בראשות הישיבה. במקביל הוא שימש גם "ראש ישיבות בני עקיבא" ועמד שנים ארוכות בראש רשת של עשרות ישיבות ואולפנות, ישיבות הסדר ומכללות ועשרות אלפי תלמידים ובוגרים. הרב היה חבר ההנהלה הארצית של בני עקיבא במשך 76 (!) שנה, החל משנת תרצ"ז (1937) ועד השבוע. בוועידה הארצית בפסח האחרון הוא נשא ברכה מרגשת, ובסמינריון הדרכה בקיץ האחרון עוד העביר שיחה לכלל המדריכים והוא בן 97. חייו היו מסכת מופלאה של מסירות למען הרבות תורה ציונית-דתית, המשך פיתוח מוסדות חינוך והמשך בנייה וחיזוקה של תנועת הנוער בני עקיבא. מי שכונה "זקן רבני הציונות-הדתית" הותיר אחריו משפחה רחבה (בתוכה 119 נינים כ"י) ועשרות אלפי תלמידים ותלמידי תלמידים.

בשוב ה' לציון, ומתחנכים לעשייה מתמדת למען עם ישראל ומדינתו. ממנו למדנו עד כמה תורה ובניין העולם והארץ הולכים יחדיו, ועד כמה נדרשת חשיבה ארץ-ישראלית מקורית למען חינוך הנוער כיום.

שותפות: זכורני כיצד היינו עולים לבית המדרש לאחר סעודה שלישית והרב היה מעביר שיחה. כל פנייה אלינו, כולל בשיחה או בשיעור, הייתה במונח שהוא זר לחלוטין לעולם הישיבות הוותיק: "חברים". מי שמע שראש ישיבה יפנה לתלמידו ויכנה אותם "חברים"?! אך שפתו שיקפה תפיסה מהותית. היא ביטאה השקפת עולם חינוכית רחבה הגורסת כי התלמידים הם שותפים בהקמת הישיבה ובפיתוחה. כמוכן, רב אינו חבר: קמים בפניו, פונים אליו בגוף שלישי וממנו לומדים דרך ארץ ותורה. אך מערכת היחסים האישית והאמונה כי הישיבה אינה "שייכת" להנהלה, אלא מוקמת על ידי התלמידים החפצים מרצונם בלימוד תורה – שימש מסד בהתפתחות תפיסת החינוך שהייתה ייחודית באותן שנים, ואשר הועתקה ב"ה

הרהורים אישיים

לא נוכל ולא נתיימר להקיף את דמותו במסגרת צנועה זו, ואין אנו אף ראויים לכך. נשתף רק בכמה זיכרונות ותובנות כפי שהן נתפסות מזווית ראייתנו.

ייסוד דגם של ישיבה ארץ-ישראלית דתית-לאומית: הרב היה שותף לרב נריה בהקמתה של "אם הישיבות" כפר הרוא"ה. תרומתו לפיתוח דגם ייחודי של חינוך ישיבתי-תיכוני הייתה מרכזית. הם יצרו תבנית לגיל הנעורים שיונקת את הטוב מעולם הישיבות בצד רכיבים ממסגרת בתי הספר. תרומתו של הרב הייתה מכרעת בייסוד ישיבה שבה התורה היא במרכז; ישיבה שפותחים ומסיימים בה את היום בלימוד תורה, אך בשעות אחר הצהריים יש מקום וערך ללימודי חול. ישיבה שיושבים בה בחברותות בבית מדרש גדול ולומדים תורה בעמל, אך בו זמנית יש מערכת שעות, צלולים והפסקות רשמיות. בתקופה שבה המושג **ישיבה-ציונית** נחשב כרתתי-דסטרתי, הוא עיצב ישיבה שבה מעמיקים בלימוד התורה ומתוכה רואים עין בעין

לישיבות, לאולפנות ולמעגלי חינוך רחבים של החינוך הממלכתי-דתי. מהרב למדנו כיצד אפשר וצריך לחנך לתורה גדולה מתוך שותפות וקשר אישי אמתי. הן במוסדותינו אך לא פחות מכך – במשפחותינו.

קידוש החול: הרב צוקרמן זצ"ל ידע לא רק לחלום, אלא גם להפשיל שרוולים למען מימוש החלום בפרטי עולם המעשה. ניתן היה לשבת אִתו בישיבת עמותה, לשמוע דברי תורה בשם הרב חרל"פ זצ"ל, ולאחר מכן לעמוד משתאים נוכח ניתוח חד שלו של המאזן הכספי. הרב יכול היה להגיע לאחת מעשרות הישיבות והאולפנות של התנועה, לתת שיעור והכוונה רוחנית, אחרי כן לתת הדרכה חינוכית ובסוף לצלול לעובי הקורה של בעיה מנהלית. תפיסת חיים זו באה לידי ביטוי גם בתמיכתו במפלגה הדתית-לאומית ובנכונותו להופיע בסוף רשימתה לכנסת, כביטוי לתמיכתו העקרונית בצורך לתרגם את הרעיונות הגדולים גם לעשייה פוליטית. ממנו למדנו כי אֵל לנו להסתפק ברעיונות נשגבים וכי יש לגלות נכונות לתרגום, בעבודה יום-יומית קשה, לתורת חיים.

תנועת הנוער: במשך עשרות שנים, רבים מהמחנכים בישיבות אחרות ראו בתנועת הנוער הדתית גורם המפריע לחינוך התורני, גורם שהוא בזבז זמן במקרה הטוב ופסול ומזיק במקרה האחר. הרב, שהיה פעיל כל חייו הן בתנועת בני עקיבא והן בישיבות בני עקיבא, התייחס לשתייהן כשני צדדים משלימים של אותו מטבע. הוא, כראש ישיבה, שחרר אותנו מהישיבה כדי לנסוע להעביר פעולה בסניף; הוא ייעץ למדריכים בסבלנות בבעיות חינוכיות עם שבטיהם (אף בהיותו בן 95!); אך הוא ידע מתי לומר לבחור שעדיף לא להשתחרר כעת, אלא להשקיע בלימוד תורה – גם למען המשך חינוך חניכיו. ממנו למדנו (ולמדו מוסדותינו) כי תנועת הנוער היא חלק מרכזי מהמאמץ החינוכי התורני-ציוני של כולנו.

צניעות ופשטות: בכל הליכותיו שידר הרב צניעות ופשטות. כך ביכולתו להנהיג ישיבה יחד עם שותף (מו"ר הרב נריה זצ"ל) במשך חמישים שנה ויותר; כך בנסיעותיו

למוסדות או לתנועת בני עקיבא באוטובוסים וכך בתחומים רבים אחרים. לרוב פעל מאחורי הקלעים, בעת שאחרים היו המוכרים. שנים הוא כתב דברי תורה ליומן של התנועה שהופץ בעשרות אלפי עותקים וחתם בראשי תיבות שאיש לא זיהה. בניגוד לנפוץ בימינו, משרדו וביתו נותרו תמיד צנועים ופשוטים להפליא. אף התנהלותו האישית שידרה כי תורה וענווה דרים במקום אחד. ממנו למדנו כי גדלות מתגלה במידות ולא בפאר.

הרהורי סיום

את ישיבת כפר הרוא"ה ייסדו שני הרבנים כמה שבועות אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה. בעת שהצורר הנאצי ימ"ש החל במלחמה שעתידה להשמיד שלישי מעמנו, הם הניחו תשתית למהפכה תורנית-ציונית אדירה שתשפיע על עם ישראל כולו. כשהרב צוקרמן עלה על הגבעה בכפר הרואה, הישיבות התיכוניות של בני עקיבא (והאולפנות, וישיבות ההסדר והמכללות) מנו יחדיו 13 תלמידים בלבד. כל השאר לא היה קיים. זה היה נראה מהלך חסר סיכוי. אך בהתמדה ובעמל הם בנו מסגרת שהתרחבה למאות מוסדות תורה, גרעינים תורניים, התיישבות בכל רחבי הארץ, שירות צבאי משמעותי ועשרות אלפי בוגרים המתמסרים לבניין החברה הישראלית בכל תחומי החיים. הרב צוקרמן הרבה להזכיר לנו את הפסוק "אבנים שחקו מים" ואת ההבנה שהטיפה הראשונה נראית כמי שלא השפיעה כלל על הסלע. כך הטיפה הבאה וכך זו שאחריה. אך בסוף, בהתמדה אין קץ, המים הם ששוחקים את האבנים. לפני חודשיים נתן הרב שיחת פתיחה למחזור החדש של תלמידי ישיבת כפר הרוא"ה, בדיוק כשם שמסר שיחת פתיחה למחזור הראשון לפני 73 שנה. 73 שנה של עוד כיתה ועוד תלמיד, עוד שיחה ועוד שיעור, עוד טיפה ועוד טיפה, שבנו מהפכה דתית-לאומית אדירה שכולנו מפירותיה. בלי לחפש כבוד או תארים, בפשטות מופלאה, הוא חנך כיתה אחר כיתה, וחינך אותנו להתמיד בחינוך ובבניין התורה והארץ במדינת ישראל המתחדשת.

"כי ידעתיו למען אשר יצנה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרכי ה' לעשות צדקה ומשפט"

"הלוא הדברים סותרים, שהרי צדקה איננה משפט ומשפט איננה צדקה [...] ויש להשיב: בצדקה חייב אדם לנהוג כלפי אחרים, אך מעצמו עליו לתבוע משפט. אולי זאת גם משמעות דברי הנביא: 'ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד [...] – עשיית משפט עם עצמו ואהבת חסד כלפי אחרים'."

(הרב א' צוקרמן על הפרשה שלנו – בספרו לוחות אבן, עמ' 96)

וכבר היה מי שאמר – שאומר חייו של הרב מקופל בדברי תורה קצרים אלו.